

A Tanítanék Mozgalom javaslatai - kiegészítve a Szülői Hang módosításaival

(az oktatási, ill. civil szervezetek témaköreit érintő bekezdésekre)

I. „A hatalom számára fontos az is, hogy a jövő nemzedéke ne gondolkodó, öntudatos, a jogaival élni kívánó állampolgárokból, hanem egyen gondolkodású, egyen ismeretekkel rendelkező, engedelmes alattvalókból álljon. Ezt a célt szolgálta a **tanszabadság** elleni fellépés, a tankönyvek különbözőségének és szabadon választhatóságának megszüntetése, a tankönyvpiac államosítása, az oktatási rendszer országos központosítása és a tankötelezettség 16 évre történő leszállítása is.” - **bekezdés helyett a következőt javasoljuk:**

A hatalomba magát bebetonozni szándékozó párt(ok) számára az is fontos, hogy a jövő nemzedéke ne gondolkodni tudó, kreatív, öntudatos, jogaival élni kívánó állampolgárokból, hanem egyen-gondolkodású, egyen-ismeretekkel rendelkező, könnyen a kívánt irányba terelhető, megtéveszthető, engedelmes alattvalókból álljon. Ezt a célt szolgálta a **tanszabadság** elleni szisztematikus fellépés is. A magyar közoktatás évtizedek óta válságban van. A nemzetközi mérések szerint azonban éppen enyhén javuló eredmények mutatkoztak, mikor a jelenlegi kormánypártok hatalomra kerültek. Bár a kommunikációjukban fontos területnek titulálták az oktatást, mégis megszüntették a területért felelős önálló minisztériumot, bezárták az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézetet, a tankötelezettség korhatárát pedig a korábbi 18 évről két évvel lejjebb szállították. Tevékenységük kezdetben csak koncepciótlan hozzá nem értésnek tűnt, de mára bebizonyosodott, hogy a magyar kormány oktatáspolitikája helyett ezen a területen is csupán hatalompolitikai csatákat vív: azon van, hogy a teljes pedagógustársadalmat lefegyverezze és a gyerekeket magához láncolja. Mindezt bizonyítja a szakmai javaslatok cinikus lesöprése, arrogáns elutasítása vagy egyszerűen figyelemre sem méltatása - származzon az akár szakmai szervezetektől, szakszervezetektől, oktatási szakértőktől, civilektől vagy akár saját, az előbbiektől ellenében létrehozott konzultatív álszervezeteiktől. Ugyanakkor soha nincs magyarázat arra, hogy mi indokolja az újabb és újabb változtatásokat, nem készülnek azokhoz megelőző hatástanulmányok sem. Ráadásul az új jogszabályok gyakran azonnali hatállyal kerülnek bevezetésre, nem pedig felmenő rendszerben, hogy arra az iskolahasználók (pedagógusok, családok, diákok) fel tudjanak készülni. Mindezeket túl mára az iskolák döntő többségének élére a hatalomhoz hű, ugyanakkor szakmailag vitatható igazgatókat neveztek ki - gyakran a tanári karok, a diák-, és szülői közösségek tiltakozása ellenére. (A legújabb törvénymódosítás az adminisztrációs terhek csökkentésére hivatkozva a továbbiakban el is veszi ezen közösségek véleményezési jogát a vezetői pályázatokkal kapcsolatban.) Egyébként az elmúlt tíz évben megszűnt az intézmények szakmai és szervezeti autonómiája, a vezetők munkáltatói és a gazdálkodási jogai. A pedagógusok nem választhatják meg szabadon a tanítványaik igényeinek leginkább megfelelő oktatási segédanyagokat, tankönyveket még akkor sem, ha azok megfelelnek a hatályos Nemzeti Alaptanterv követelményeinek és az iskola pedagógiai programjának. A tankönyvpiac ugyanis államosításra került - ezzel az állami kiadványoknál sokkal színvonalasabb, hosszú évek alatt kifejlesztett termékeket kínáló magánkiadókat törvénytelen eszközökkel kilátástalan helyzetbe hozták - s mára kizárólag az állami tankönyvellátó meglehetősen szűk kínálatából rendelhetnek csak az iskolák.

II. „Ügyszintén nagy hazai kárral és nemzetközi presztízsünk csökkenésével jár a **felsőoktatás és kutatás** autonóm intézményei elleni fellépés. Az egyetemekhez telepített kancellári rendszert gazdálkodási ésszerűségi okokkal indokolta a kormány, de ez a megoldás alkalmat ad az egyetemi önállóság pénzügyi eszközökkel való korlátozására. A budapesti Közép-Európai Egyetem (CEU) működési feltételeinek ellehetetlenítése mögött nem találni jó szándékú indokot, ez az ügy is komoly nemzetközi tekintélyvesztést és a hazai tudományosságnak érzékeny károkat okozott. Jelenleg is zajlik a Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeteinek leválasztásával kapcsolatos kormányzati fellépés, amelynek indítékai nem világosak. A különféle ügyekben közös az, hogy a politikai hatalom felől nézve független, a kormánynak közvetlenül alá nem vetett intézmények ellen irányulnak.” - **bekezdés helyett a következőt javasoljuk:**

Ügyszintén nagy hazai kárral és nemzetközi presztízsünk csökkenésével jár a **felsőoktatás és kutatás** autonóm intézményei elleni fellépés. Az egyetemekhez telepített kancellári rendszert

gazdálkodási ésszerűségi okokkal indokolta a hatalom, de valójában ezzel lehetővé vált a közvetlen kormányzati beavatkozás, az egyetemi önállóság pénzügyi eszközökkel való korlátozása. A budapesti Közép-Európai Egyetem (CEU) működési feltételeinek ellehetetlenítése mögött nem találni jó szándékú indokot, ez az ügy is komoly nemzetközi tekintélyvesztést és a hazai tudományosságnak érzékeny károkat okozott. A Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeteit a kormány - szintén minden ellenvetés figyelmen kívül hagyásával, diktátumszerűen - leválasztotta, s egy most felálló szervezet alá sorolta. Mindennek indítékai szintén nem világosak, érdemi indoklás nem hangzott el. (Gyanítható viszont, hogy a következő Uniós finanszírozási ciklus kutatásokra szánt keretei fölött akar befolyást szerezni a hatalom, sőt, akár abba is beleszólni, hogy melyek a „helyes” kutatási irányok, s melyek a nemkívánatosak.) Közös tényező mindezekben az ügyekben, hogy a politikai hatalomtól (eddig) független, a kormánynak közvetlenül alá nem vetett intézmények ellen irányultak. Ugyanakkor léteznek - szintén elítélhető módon - a hatalom által kegyelt, privilégiumokkal rendelkező felsőoktatási intézmények is (pl. Nemzeti Közszolgálati Egyetem). Mindezek mellett azt is tudni kell a magyar viszonyokról, hogy a lakosság körében még mindig jóval alacsonyabb a diplomával rendelkezők aránya, mint az Uniós átlag. De ahogy a közoktatásnál már szó volt róla, így itt sem hatalmi cél a kiművelt emberfők tömege. Épp ezért újabb és újabb szabályozások bevezetésével (alacsony központi keretszámok; egyes szakok jószerivel csak önköltséges formában tanulhatók; egyre nehezebben teljesíthető belépési feltételek, mint pl. a középfokú nyelvvizsga, mint felvételi követelmény) nehezítik meg a fiatalok felsőfokú továbbtanulási szándékát.

III. „*A civil szervezetek ténykedését sem igényli a hatalom, sőt inkább gyanakvással fogadja. A jó ügyekért dolgozó civileket a hatóságok vegzálják, ha tevékenységük nem esik egybe a kormányzat vagy a kormánypártok aktuális érdekével. Hazánkban amúgy sem erős a civil társadalom, holott a szegények, a hátrányos társadalmi helyzetben élők, a fogyatékosok, a szenvedélybetegek, a támogatásra szoruló embertársaink megsegítésében hatalmas szükség lenne rájuk. A civil szervezetek működésének útjába állított akadályokról értesül a külvilág is; a barátságtalan állami fellépés rontja hazánk külső megítélését.*” - **bekezdés helyett a következőt javasoljuk:**

A **civil szervezetek** ténykedését sem igényli a hatalom, sőt inkább gyanakvással fogadja, akár különböző eszközökkel - pl. a működésüket hátrányosan befolyásoló jogszabályokkal - akadályozni is próbálja. A társadalmilag fontos ügyekért dolgozó civileket a hatóságok vegzálják, ha tevékenységük nem esik egybe a kormányzat vagy a kormánypártok aktuális érdekével. Ezen szervezetek hamar megkapják a „Soros-bérenc” jelzőt, ami a hatalom szavazótáborára számára jelzés, hogy tevékenységük nemkívánatos, így ne is támogassák őket. Hazánkban amúgy sem erős a civil társadalom, holott a szegények, a hátrányos társadalmi helyzetben élők, a fogyatékosok, a szenvedélybetegek, a támogatásra szoruló embertársaink megsegítésében, a környezetvédelem területén hatalmas szükség van rájuk. A civil szervezetek működésének útjába állított akadályokról értesül a külvilág is; a barátságtalan állami fellépés rontja hazánk külső megítélését.

IV. „*A központosítás egyre több területre terjedt ki. A közoktatás is ennek áldozata lett, mivel az egységesítéstől várt hatékonyságnövelés nem következett be, miközben súlyos veszélyek gyűltek fel. A tankötelezettségi korhatár leszállításáról döntve a kormány korszerűtlen és megalapozatlan képzési ideológiát követett, ismételten figyelmen kívül hagyva a szakmai körök érveit és a sikeres európai példákat. Nagy az esélye, hogy a közoktatásból túl korán kitett fiatalok közül sokan képtelenek lesznek teljes értékű munkát végezni a gazdaságban. A magyar fiatalok iskolázottsága rendkívüli módon függ attól, hogy hol laknak és milyen a család jövedelmi és képzettségi háttere, a társadalmi mobilitást korlátozó meghatározottságba azonban nem szabad belemélyednünk.*” - **bekezdés helyett a következőt javasoljuk:**

A központosítás egyre több területre terjedt ki. A **közoktatás** is ennek áldozata lett. A kormány az egységesítéstől hatékonyságnövekedést várt. Hogy ezt a reményt mire alapozta, azt senki sem tudja. A tanítás-tanulás folyamata olyan szellemi tevékenység, mely szabad szellemet, minél kevesebb kötöttséget feltételez, így a centralizációt nem is követte fellendülés. Épp ellenkezőleg: súlyos problémák halmozódtak fel.

A tankötelezettségi korhatár 16 évre történő leszállításáról döntve a kormány korszerűtlen és megalapozatlan képzési ideológiát követett, ismételten figyelmen kívül hagyva a szakmai körök érveit és a sikeres európai példákat. Nagy a valószínűsége, hogy a közoktatásból túl korán kikerülő fiatalok (eddig is több tízezer főről van szó!) közül sokan képzettség nélkül (és alapismeretek hiányában továbbképezhetetlenül) nem tudnak gazdaságilag hasznos munkát végezni, így eltartásuk a szociális kiadásokat terheli majd.

Közoktatási rendszerünk egyik legsúlyosabb problémája, hogy a társadalmi különbségeket nem elsimítja, hanem tovább mélyíti. A magyar iskolarendszer szélsőséges mértékben és rendkívül korai életkorban szelektál. Az etnikai hovatartozás és szociális helyzet alapján történő elkülönítés nem csak iskolák között, de iskolán belül is jellemző. A magyar fiatalok iskolázottsága rendkívüli módon függ családjuk jövedelmi és képzettségi háttérétől. A korai iskolaelhagyás döntő hányada a hátrányos helyzetből fakad. A magyarországi iskolai szegregációt az Európai Unió eljárása is elítélte, ennek ellenére változás nem tapasztalható.

A családi háttér nagymértékben befolyásolja azt, hogy az általános iskola befejezése után ki milyen iskolatípusban - gimnázium, érettségit adó, ill. hároméves szakképzés - tanul tovább. Márpedig azt látjuk, hogy az iskola típusától alapvetően függ az életben való további boldogulás. Legrosszabb a helyzet a szakiskolák esetében. Ott a képzési idő négyről három évre történő csökkentése, az általános, nem közvetlenül a szakmához kapcsolódó ismertek oktatására fordított idő drasztikus megnyirbálása (heti 6 óra!) az ebben a képzési formában résztvevő, csaknem kizárólag hátrányos helyzetű tanulók munkaerőpiaci pozícióit jelentősen rontja.

Szintén elkeserítő a helyzete az eltérő fejlődésű gyermekeknek és családjaiknak. A gyógy- és fejlesztőpedagógiai ellátásra szorulóknak még a törvényben előírt szolgáltatásokat sem kapják meg - ebben különösen nagy különbségek tapasztalhatók az ország különböző területein.

Persze a centralizációnak pénzügyi „eredménye” lett: az oktatásfinanszírozás a 2010-es évek 5,5 százalékáról 2020-ra a GDP 4,3 százalékára csökkent. (Ráadásul ebbe bekerültek olyan új kiadások is, melyek a központosítás velejárói: pl. a tankerületi központok és szakképzési centrumok fenntartási költségei.) A szűkülő költségvetés rányomja bélyegét a pedagógustársadalomra is. Bár társadalmilag kiemelkedő fontosságú munkát végeznek, azt fizetésük egyáltalán nem tükrözi. Míg a versenyszférában öt év alatt 47 százalékkal emelkedtek a bérek, addig egy kezdő gimnáziumi tanáré csak 11 százalékkal. Nem véletlen, hogy egyre nagyobb a pedagógushiány. Ennek összetevői a nagyarányú pályaelhagyás, az előregedett tanári társadalom és az egyetemi tanárszakokra jelentkezők alacsony száma. (2018-ban 2500 pedagógus tett minősítő vizsgát a pályakezdése utáni második év végén, míg ugyanekkor 4000-4500 tanár ment nyugdíjba.) A fiatalok körében nem vonzó ez a szép, de nehéz hivatás, és ez nem is csoda ilyen társadalmi és anyagi megbecsültség, ill. kedvezőtlen munkakörülmények mellett.

Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a szektorsemlegesség a finanszírozás területén sem valósul meg: az egyházi iskolák 3,5-4-szer akkora keretből gazdálkodnak, mint az állami fenntartásúak.

A kormányzat a felmerülő problémákat a bürokrácia kiterjesztésével próbálja kezelni. A hibás döntések és az elmaradó érdemi szakmai párbeszéd tovább erősíti az oktatási kormányzat iránti bizalmatlanságot és elkeseredettséget a közoktatás szereplői körében, ami jelentősen gátolja a XXI. században oly fontos kreatív szemlélet meghonosodását a magyar oktatásban.